

ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในทศวรรษหน้า
(พ.ศ. 2559 - 2568)

Strategy for Buddhism Propagation of the National Office
of Buddhism in the next Decade (2016 - 2025 A.D.)

ว่าที่ ร.ต.หญิง สิริภัทร อารอว่ามรัชต์ (Acting Sub Lt.Sirapatra Arwaramrasmi)*
ดร.สถาพร ชันโต (Dr.Sathapom Khanto)**
พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย, ดร. (Phramaha Kraiwan Jinadattiyo, Dr.)***

รับ 20 / พฤษภาคม / 2562
ตรวจสอบ 21-25 / พฤษภาคม / 2562
ตอบรับ 29 / พฤษภาคม / 2562

บทคัดย่อ

ดุชนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา และศึกษายุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในทศวรรษหน้า ด้วยเทคนิคการวิจัยอนาคต (EDFR) กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 รูป/คน ใช้เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างแบบปลายเปิด แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตามแบบของลิเคิร์ท (likert scale) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สังเคราะห์เนื้อหา (Content

Synthesis) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็น ใช้สถิติค่ามัธยฐาน (median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (interquartile range)

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติยังไม่ครอบคลุมกระบวนการเผยแผ่ มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมค่อนข้างน้อย และยังเป็นเชิงตั้งรับ การสนับสนุนงบประมาณยังไม่ทั่วถึง

* นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย
Phd.Student in Administration Program, Mahamakut Buddhist University
E-mail: Jaiaao13@gmail.com

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ที่ปรึกษา หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย

*** อาจารย์ที่ปรึกษาพร้อม ประจำหลักสูตรพุทธศาสนานิตยศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย

ประสบปัญหาขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ เฉพาะทางพระพุทธศาสนา ขาดอุปกรณ์ เครื่องมือในการ เผยแพร่ที่ทันสมัย มีการประสานความร่วมมือกับ หน่วยงานอื่น ๆ ในวงจำกัด และขาดกระบวนการ สร้างนักเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพและ เข้มแข็ง

2. ยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในทศวรรษหน้า

ด้านบุคลากร ผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วยพระสงฆ์และฆราวาส โดยพระสงฆ์ ต้องมีศีลาจารวัตรที่งดงาม มีอุดมการณ์ มีองค์ความรู้ ทั้งทางโลกและทางธรรม ฆราวาสต้องมีองค์ความรู้ทาง พระพุทธศาสนา วัฒนธรรมนิยมสงฆ์ มีความประพฤติ ดีงาม ทั้งสองกลุ่มต้องมีความสามารถด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร ด้านภาษา ด้านประชาสัมพันธ์ ต้องจัดระบบ ฐานข้อมูลบุคลากรผู้เผยแพร่ จัดระบบโครงสร้างบุคลากร สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ สร้างโอกาสการเผยแพร่ จัดให้มีระบบการประเมินสมรรถนะ (Competency) สร้างสถาบันผลิตบุคลากรผู้เผยแพร่ที่มีมาตรฐาน และ สร้างเครือข่ายการพัฒนาบุคลากร

ด้านหลักธรรม เน้นเผยแพร่หลักธรรมชั้น พื้นฐานในการดำเนินชีวิต หลักธรรมเพื่อการครองตน การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม หลักธรรมชั้นสูง ผลักดัน นโยบายการศึกษาธรรมะและกำหนดหลักธรรมที่เป็น ธรรมะแห่งชาติ สร้างความเข้มแข็งในการเรียนรู้ หลักธรรมแก่คณะสงฆ์ สร้างหลักสูตรการเผยแพร่ หลักธรรมให้เป็นมาตรฐาน และแปลหลักธรรมคำสอน ให้มีแนวอธิบายที่ชัดเจน หลายภาษา

ด้านรูปแบบ วิธีการ กำหนดรูปแบบและ วิธีการที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการ เผยแพร่ พระพุทธศาสนาในทศวรรษหน้า โดยการเผยแพร่ผ่าน กระบวนการทางวัฒนธรรม ประเพณี การปลูกฝังผ่าน สถาบันครอบครัว ผสมผสานรูปแบบการเผยแพร่สมัยใหม่ ยึดหยุ่นตามกลุ่มเป้าหมาย สถานการณ์และบริบทของ

สังคม กำหนดกลยุทธ์ วางแผนการเผยแพร่อย่างเป็น ระบบต่อเนื่องทุกระยะและเผยแพร่เชิงรุกโดยสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นผู้เผยแพร่โดยตรงมากขึ้น

ด้านการสื่อสาร ใช้สื่อบุคคลโดยพระสงฆ์ ปฏิบัติตนให้เป็นที่เลื่อมใส ศรัทธา และการใช้วัด เป็นศูนย์กลาง ควบคู่กับการใช้สื่อสมัยใหม่ สร้างความ เข้มแข็งทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งเสริมให้มีเว็บไซต์ ศูนย์กลางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาหลายภาษา เชื่อมโยงสู่วัดหรือศูนย์เผยแพร่พระพุทธศาสนาอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศ จัดตั้งศูนย์สื่อสารทางเทคโนโลยี ศูนย์ผลิตสื่อการเผยแพร่ โดยมีคณะกรรมการจาก หลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม

ด้านการสนับสนุน สนับสนุนงบประมาณ บุคลากร สร้างขวัญกำลังใจ ข้อมูลวิชาการ การจัดตั้ง กลุ่มผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนาที่เข้มแข็ง สนับสนุนการ ดำเนินงานของสถานีโทรทัศน์เพื่อพระพุทธศาสนา วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือการผลิตสื่อที่ทันสมัย

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์, การเผยแพร่พระพุทธศาสนา, ทศวรรษหน้า

Abstract

The objectives of this dissertation were to study the operation state of Buddhist propagation and the Buddhist propagation strategy undertaken by the National Office of Buddhism in the next decade. The EDFR technic was employed in conducting the research. The data were collected from seventeen specialists through semi-structural open-ended interview form and the five-rating scale questionnaire based on the Likert scale. The qualitative data were analyzed by content analysis and content synthesis, and quantitative data were

analyzed by computerized program, median and interquartile range.

The research results were found as follows:

1. The propagation of Buddhism conducted by the National Office of Buddhism did not cover the whole propagation procedure, reflected in minimal scale with the changing situation of the world and in passive procedure rather than in active one. Moreover, budget, personnel, modern technology and innovation all were in shortage. This included the limitation of proper cooperation with other related organizations and the absence of the measures to produce competent staff.

2. The strategy for propagation of Buddhism by the National Office of Buddhism in the next decade was found to be developed as follows:

Staff members should comprise both monks and laymen, well-trained and well-versed in Dhamma knowledge and worldly knowledge, in modern technology, languages, and public relation. The staff database, administration structure, competency evaluation measures, and network building should be brought into practice.

The Dhamma contents to be taught should be the basic principle needed for daily life and related to economic and social development. Dhamma study policy and Dhamma principles should be pushed forward as the national Dhamma principles. Monks should be supported and facilitated in learning

Dhamma, and Dhamma courses and principles should be designed for learning in a standard level, and moreover, they should be translated into various languages.

Formats and methods should be designed to suit various traditional and cultural aspects, covering family life, life style and social surroundings. Propagation strategy should be systematized, proactive and focused on niche market.

As for communication, monk's behaviors could still create interest and faith of people. Temples and modern ICT should be used as the media through which the spreading should be more effective. The cooperation of experts concerned is needed.

For the support aspect, sufficient budget, high-caliber staff, strong network, accurate information together with TV and radio stations for the particular purpose are required.

Keywords: Strategy, Propagation of Buddhism, Next Decade

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือ เนื่องจากมีหลักธรรม คำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งมีคุณค่าและประโยชน์สูงสุด ที่จะนำพามนุษย์ให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข (พระมหาสุริยา วรเมธีและคณะ, 2556) พระพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดกันมาเป็นเวลา

ช้านาน และยังเป็นแนวทางในการสร้างความรัก ความสามัคคี ประองตองเกิดความสุขสงบแก่สังคม อีกทั้งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะด้านการพัฒนาคนทั้งด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต, 2546, หน้า 186-188)

จากสังคมโลกปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วแบบก้าวกระโดด และเป็นสังคมเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการใช้ระบบอินเทอร์เน็ต (Internet) แพร่กระจายเป็นเครือข่ายทั่วโลกเกิดภาวะการแข่งขันสูงมากในทุก ๆ ด้าน อิทธิพลจากโลกาภิวัตน์และการเปิดรับการไหลบ่าของเทคโนโลยีสารสนเทศ วัฒนธรรมได้ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยในทุกด้าน ค่านิยมที่ตึงามเสื่อมถอยและประเพณีดั้งเดิมถูกบิดเบือน การให้ความสำคัญกับศีลธรรมและวัฒนธรรมที่ตึงามลดลง (ธีรพงษ์ มหาวิโร, 2555, หน้า 25) พระพุทธศาสนาต้องเผชิญกับความท้าทายจากลัทธิวัตถุนิยม (materialism) ความทันสมัย (modernity) คนในสังคมเกิดความเห็นแก่ตัวเอาเปรียบผู้อื่นและมุ่งทำลายกัน สะท้อนให้เห็นถึงการไม่ยึดมั่นปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา และสะท้อนปัญหาการเผยแผ่ที่ยังไม่สามารถเข้าถึงจิตใจของผู้คน บ่งชี้ถึงสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนายังไม่ทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม อีกทั้งเป็นตัวเร่งให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องหาแนวทางในการพัฒนา และปรับปรุงรูปแบบการเผยแผ่ (ราชต เหล่งสิน, 2555, หน้า 2)

ในฐานะที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นหน่วยงานที่มีบทบาท ภารกิจโดยตรงในการอุปถัมภ์ ค้ำครอง ทำนุบำรุง ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยน้อมนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต แต่เนื่องจากในการดำเนินงานที่ผ่านมา ยังประสบปัญหาไม่ทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม และไม่ครอบคลุมในทุกกระบวนการเผยแผ่

อีกทั้งขาดแคลนบุคลากรที่มีองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง (แก้ว ชิตตะชบ, 2559, บทสัมภาษณ์) ดังนั้น จึงจำเป็นต้องปรับการคิดไปสู่อนาคต เพื่อจะได้หาทางรับมือหรือเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างเหมาะสม ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาพุทธศาสนศาสตร์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2559-2568) เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับอนาคตเป็นประโยชน์กับการวางแผน กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ กลวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบ วิธีการและแนวทางส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตลอดจนจงดำรงอยู่คู่สังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมั่นคง ยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
2. เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในทศวรรษหน้า

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย เป็นผู้เชี่ยวชาญที่เป็นพระภิกษุและฆราวาส จำนวน 17 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพระสงฆ์ พระนักเผยแผ่ จำนวน 7 รูป ,กลุ่มผู้บริหารระดับสูงของ จำนวน 3 คน, กลุ่มนักวิชาการศาสนา อาจารย์มหาวิทยาลัย จำนวน 4 คน และกลุ่มพุทธศาสนิกชน ได้แก่ ผู้แทนกลุ่มสมาคม/องค์กรพระพุทธศาสนา และกลุ่มสื่อมวลชน จำนวน 3 คน ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติ ด้านการศึกษา ประสบการณ์ บทบาทหน้าที่ด้านการเผยแผ่หรือการ

ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพื่อให้ได้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความเป็น Expert มากที่สุด

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด ผู้เชี่ยวชาญสามารถแสดงความคิดเห็นได้โดยอิสระ และมีความยืดหยุ่น ได้มาจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และวัตถุประสงค์การวิจัย แล้วกำหนดโครงสร้างเครื่องมือแบบหลวม ๆ ใช้ในการศึกษาประเด็นการดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในทศวรรษหน้า ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านหลักธรรม ด้านรูปแบบวิธีการ ด้านการสื่อสาร และการสนับสนุน

2) แบบสอบถามปลายปิด แบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ คะแนนตามแบบของลิเคิร์ต (Likert Rating Scale) โดยข้อความทั้งหมดได้มาจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์เนื้อหา (Content Synthesis) ซึ่งเป็นคำตอบของผู้เชี่ยวชาญจากการสัมภาษณ์ ในรอบที่ 1

3) แบบสอบถามความคิดเห็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ต ใช้ในการทำ EDFR รอบที่ 3 ได้มาจากการตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 ของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำคำตอบมาคำนวณหาค่ามัธยฐาน (median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (interquartile range) แล้วใช้ข้อความเดิมที่เพิ่มค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และตำแหน่งของผู้ตอบในรอบที่ผ่านมา โดยเพิ่มช่องระบุเหตุผลในส่วนท้ายของแต่ละข้อความ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทบทวนคำตอบ ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงคำตอบใหม่ หรือยืนยันคำตอบเดิม ในกรณีที่คำตอบของผู้เชี่ยวชาญไม่เห็นด้วยหรือแตกต่างไปจากความคิดเห็นของกลุ่ม ขอให้แสดงเหตุผลประกอบเพิ่มเติม

อนึ่ง แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม

ความคิดเห็นดังกล่าว มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือก่อนนำไปใช้จริง โดยให้ผู้เชี่ยวชาญชุดตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ จำนวน 3 คน พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ความถูกต้องของภาษา สอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ความครอบคลุมของเนื้อหา การตีความข้อความ และนิยามศัพท์ โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) ใช้วิธีคิดค่าคะแนนทั้งหมดไปหาค่าเฉลี่ย ด้วยสูตร IOC ของโรวินลลีและแฮมเบิลตัน (Rovinelli and Hambleton, 1977, อ้างถึงใน สมชาย วรภิเษมสกุล, 2554, หน้า 269) โดยเทียบเกณฑ์คะแนนตั้งแต่ 0.66 ขึ้นไป เมื่อได้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่สมบูรณ์แล้ว จึงนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้ จากนั้น จึงนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย ตามเทคนิคการวิจัยอนาคต แบบ EDFR

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ครอบคลุมและสามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ โดยมีการติดต่อการประสานให้ผู้เชี่ยวชาญทราบล่วงหน้าและกำหนดนัด เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์และรายละเอียดของขั้นตอน วิธีการตลอดจนระยะเวลาที่จะใช้ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา

ในรอบแรก (EDFR รอบที่ 1) ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ พร้อมทั้งจัดบันทึกรายละเอียดควบคู่กับการบันทึกเสียง และการใช้เทคนิคสรุปสะสม (Cumulative Summarization Technique) โดยผู้วิจัยจะทำการสรุปการสัมภาษณ์ที่จัดบันทึกไว้ให้ผู้เชี่ยวชาญฟัง และขอให้ผู้เชี่ยวชาญปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไข คำสัมภาษณ์ได้ เป็นช่วง ๆ จนจบการสัมภาษณ์ ซึ่งวิธีดังกล่าวนี้ทำให้มีความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้นว่าข้อมูลที่ได้นั้น

มีความน่าเชื่อถือ คือมีทั้งความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability)

ในรอบที่สอง (EDFR รอบที่ 2) ผู้วิจัยนำผลการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สังเคราะห์เนื้อหา (Content Synthesis) ตัดประเด็นที่ซ้ำกันออกและจัดกลุ่มประเด็นคำตอบที่มีความหมายใกล้เคียงกัน มาสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ แล้วนำแบบสอบถามดังกล่าว ไปให้ผู้เชี่ยวชาญชุดตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ พิจารณาความเหมาะสมสอดคล้องเชิงเนื้อหาและภาษาและนิยามศัพท์ โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) เทียบเกณฑ์ คะแนนตั้งแต่ 0.66 ขึ้นไป แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมตอบอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นนำคำตอบที่ได้มาวิเคราะห์หาค่ามัธยฐาน (median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (interquartile range) ของแต่ละข้อคำถาม

ในรอบที่สาม (EDFR รอบที่ 3) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่พัฒนาขึ้นใหม่จากแบบสอบถามเดิม โดยเพิ่มค่ามัธยฐาน (median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (interquartile range) และตำแหน่งที่ผู้เชี่ยวชาญตอบในรอบที่ผ่านมา และเพิ่มช่องเหตุผลในส่วนท้ายของแต่ละข้อคำถาม ทั้งนี้เพื่อความหนักแน่นของคำตอบ และให้ผู้เชี่ยวชาญได้มีโอกาสตรวจสอบ ยืนยันความคิดเห็น

5. สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis) จำนวน 17 รูป/คน โดยใช้สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สังเคราะห์เนื้อหา (Content Synthesis) แจกแจงความถี่และจัดกลุ่ม, ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็น ใช้สถิติค่ามัธยฐาน

(median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (interquartile range) วิเคราะห์โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปเป็นรายข้อ โดยนำค่ามัธยฐาน (median) ไปเทียบเกณฑ์ตามแนวคิดของเบส (John W. Best, 1970, p. 190) ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาเลือกแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้สูงคือค่ามัธยฐาน (median) มีค่า 3.50 ขึ้นไป และคำตอบของผู้เชี่ยวชาญที่มีความคิดเห็นสอดคล้องตรงกัน โดยพิจารณาจากค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (interquartile range) ซึ่งเป็นค่าการกระจายโดยการคำนวณค่าความแตกต่างระหว่างควอไทล์ที่ 3 กับควอไทล์ที่ 1 ($Q_3 - Q_1$) ไม่เกิน 1.50 ซึ่งหมายความว่า ความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อข้อคำถามนั้น ๆ มีความสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นฉันทามติ (consensus) แต่ถ้าค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ที่คำนวณได้ในแต่ละข้อมีค่ามากกว่า 1.50 หมายความว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องกัน (Glass and Stanleys, 1970. อ้างถึงใน ธีธัญญ์การ บุญรักษา, 2557, หน้า 64) ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูล จำนวน 3 รอบ เนื่องจากพบว่าในรอบที่ 3 ความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ มีความสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นฉันทามติ (consensus) ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (interquartile range) ไม่มีการเปลี่ยนแปลง จึงได้นำผลของค่าสถิติคือค่ามัธยฐาน (median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (interquartile range) ที่ทับซ้อนความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ในรอบที่ 3 มาสรุปรายงานผลการวิจัย

6. สรุปผลการวิจัย

6.1 สภาพการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

พบว่าในปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมกระบวนการเผยแผ่ การส่งเสริมและการสนับสนุนงบประมาณยังไม่ทั่วถึง การส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นเพียงแผนยุทธศาสตร์ระยะสั้น มีความ

สอดคล้องกับบริบทการของสังคมค่อนข้างน้อย บทบาทการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่ได้เป็นผู้เผยแผ่โดยตรง ส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนอำนวยความสะดวกการทำงานเป็นแบบตั้งรับ ประสบบัญญามีข้อจำกัดด้านบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ขาดอุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัย มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ อยู่ในวงจำกัด และขาดกระบวนการสร้างนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพและเข้มแข็ง

6.2 ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในทศวรรษหน้า

จากการศึกษายุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในทศวรรษหน้า ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านหลักธรรม ด้านรูปแบบวิธีการ ด้านการสื่อสารและด้านการสนับสนุน ปรากฏผลดังนี้

6.2.1 ยุทธศาสตร์ด้านบุคลากร

พบว่าสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ต้องจำแนกบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาออกเป็น กลุ่มพระสงฆ์และฆราวาส กลุ่มพระสงฆ์ต้องเป็นผู้มีศีลาจารวัตรที่งดงาม ก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใส เป็นผู้ที่มีสภาวะจิต มีทัศนคติแนวคิดที่ดี และมีพรหมวิหารธรรม เป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ มีความรู้ทางธรรมอย่างลึกซึ้งและมีความรู้ในทางโลก มีพื้นฐานทางพระปริยัติธรรม แผนกธรรมบาลี รู้จักเลือกหลักธรรมและรูปแบบการสอนให้ เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ทันเหตุการณ์และรู้จักปรับตัว กลุ่มพระสงฆ์รุ่นเก่าต้องประพฤติตนให้เป็นที่ยอมรับเป็นที่ปรึกษาเชิงพื้นที่ พระสงฆ์รุ่นใหม่ต้องเผยแผ่เชิงรุก ฆราวาสต้องมีองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและรัฐธรรมนูญ มีประวัติความประพฤติ ดีงามเป็นที่ยอมรับของสังคม ทั้งพระและฆราวาสต้องมีจิตวิถียามวลชนและจิตวิทยาการสอนมีความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยี

การสื่อสาร ด้านภาษา มีความสามารถในการถ่ายทอดและการประชาสัมพันธ์

วิธีการ แนวทางการส่งเสริมพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ต้องวิเคราะห์สถานการณ์ด้านกำลังคน จัดระบบโครงสร้างบุคลากรสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ สร้างสถาบันผลิตบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีมาตรฐาน มีการประเมินผลการปฏิบัติงานหรือมีการประเมินสมรรถนะ (Competency) ส่งเสริมพัฒนางานวิจัยทางพระพุทธศาสนา จัดทำหลักสูตรพัฒนาประสิทธิภาพ สร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

6.2.2 ยุทธศาสตร์ด้านหลักธรรม

พบว่าต้องเน้นเผยแผ่หลักการละชั่วทำความดีและทำจิตใจให้ผ่องใส หลักธรรมคำสอนขั้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต หลักศีล 5 หลักการครองตน หลักธรรมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและจรรโลงสังคม และหลักธรรมขั้นสูง ต้องสร้างความเข้มแข็งในการเรียนรู้หลักธรรมให้แก่คณะสงฆ์ ด้วยการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมสร้างนักเผยแผ่แม่แบบ สร้างหลักสูตรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นมาตรฐานกำหนดให้หลักอริยสัจ 4 เป็นธรรมะแห่งชาติ นำเสนอนโยบายการศึกษาธรรมะในภาคการศึกษา และสร้างเครือข่ายการศึกษาธรรมะส่งเสริมศักยภาพการนำเสนอธรรมะให้น่าสนใจ วิเคราะห์ข้อธรรมและแปลความตามหลักธรรมคำสอนให้มีแนวอธิบายที่ชัดเจนทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

6.2.3 ยุทธศาสตร์ด้านรูปแบบ วิธีการ

พบว่า รูปแบบ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีความเหมาะสมในทศวรรษหน้า คือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม ประเพณี ผสมผสานการเผยแผ่ผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ อินเทอร์เน็ต เครือข่ายสังคมออนไลน์ และสื่ออื่น ๆ ให้มีความหลากหลายทุกช่องทาง โดยยึดหยุ่นได้ตามกลุ่มเป้าหมาย สถานการณ์ และ

บริบทของสังคม นำเสนอหลักธรรมคำสอนที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และมีความน่าสนใจ วิธีการ แนวทางส่งเสริม พัฒนารูปแบบการเผยแผ่ฯ โดยปลูกฝังธรรมะผ่านสถาบันครอบครัว สร้างโอกาสในการฝึกทักษะ มีการวางแผนที่เป็นระบบต่อเนื่องทุกระยะ รวมทั้งดำเนินการเผยแผ่ในเชิงรุก โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นผู้เผยแผ่โดยตรงมากขึ้น

6.2.4 ยุทธศาสตร์ด้านการสื่อสาร

พบว่าต้องใช้สื่อบุคคล โดยพระสงฆ์ปฏิบัติตนเป็นที่เลื่อมใส ศรัทธา และสื่อสารผ่านวัฒนธรรม ประเพณี โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง ควบคู่กับการใช้สื่ออื่น ๆ แนวทางการส่งเสริมพัฒนาการสื่อสารต้องสร้างเครือข่ายทางวิชาการพระพุทธศาสนา สร้างความเข้มแข็งทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ให้มีเว็บไซต์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลายภาษา และเชื่อมโยงเครือข่ายสู่เว็บไซต์ของวัดหรือศูนย์เผยแผ่ทั้งในและต่างประเทศ มีศูนย์สื่อสารทางเทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรม และ ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

6.2.5 ยุทธศาสตร์ด้านการสนับสนุน

พบว่าต้องสนับสนุนงบประมาณเพื่อการบริหารจัดการหน่วยเผยแผ่ทั้งในและต่างประเทศ งบประมาณด้านการจัดการศึกษาธรรมะให้เพียงพอ และทั่วถึง การดำเนินงานของสถานีโทรทัศน์เพื่อพระพุทธศาสนา ขวัญกำลังใจและอำนวยความสะดวก ข้อมูลวิชาการเพื่อกำหนดนโยบายและวางแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว การฝึกอบรมทางวิชาการต่าง ๆ จัดตั้งกลุ่มผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เข้มแข็ง ผลักดันให้สนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นวาระแห่งชาติ ผลักดันกฎหมายด้านความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ตลอดจนวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือการผลิตสื่อที่ทันสมัย และการสร้างเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ

7. อภิปรายผล

7.1 สภาพการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

จากผลการวิจัยที่พบว่า การดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ยังไม่ครอบคลุมกระบวนการเผยแผ่ การสนับสนุนงบประมาณ ยังกระจุกอยู่ในพื้นที่เขตเมือง เนื่องจากแผนยุทธศาสตร์แผนแม่บทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ผ่านมาเน้นพัฒนาด้านศักยภาพบุคลากร และพระภิกษุสามเณร มีจำนวนกว่า 3 แสนรูป จึงทำให้ไม่เพียงพอ สอดคล้องกับ เพชรพิกุล ณ นคร (2555, หน้า 210) ที่ได้ศึกษาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตคณะธรรมยุตในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าการได้รับงบประมาณมีค่าแปลผลอยู่ในระดับน้อย ซึ่งไม่ได้รับการจัดสรรทุกวัด จึงไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมทูต

7.2 ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในทศวรรษหน้า

7.2.1 ด้านบุคลากร

จากผลการวิจัยที่พบว่าต้องจำแนกบุคลากรออกกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาส กลุ่มพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้มีศีลาจารวัตรที่งดงาม ก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใส เนื่องจากในปัจจุบันสังคมไทยได้เปิดโอกาสให้ฆราวาส มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากขึ้น สอดคล้องกับคณะกรรมการการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม วุฒิสภา (อ้างถึงใน พยับ ปญญาธโร, 2548) ที่ระบุว่าบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หน้าที่ของนักเผยแผ่ทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาส และการเป็นผู้มีศีลา จารวัตรที่งดงาม เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของพระสงฆ์ผู้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต้องสร้างความศรัทธาสมควรต่อการรับทักษิณาทาน เหมาะสมต่อการเคารพกราบไหว้ สอดคล้องกับ เพชรพิกุล ณ นคร (2555, หน้า 234)

พบว่าพระธรรมทูตต้องมีศีลาจารวัตรที่ดีงาม และ สอดคล้องกับพระมหามงกุฎ ศรีบุญสูง (2550, บทคัดย่อ) พบว่าพระธรรมทูตสายต่างประเทศต้องมีบุคลิกภาพ ภูมิรัฐภูมิธรรมแนวคิด อุทิศการณ์ในการทำงาน ต้องมี ศีลาจารวัตรที่งดงาม

จากผลการวิจัยที่พบว่า บุคลากรผู้เผยแผ่ พระพุทธศาสนาทั้งพระและฆราวาส ควรเป็นผู้มีจิตวิทยา มวลชน (Mass psychology) เนื่องจากจิตวิทยามวลชน เป็นกระบวนการเปลี่ยนหรือกำหนดพฤติกรรมของ มนุษย์ที่รวมกันเป็นกลุ่มหรือหมู่คณะให้เป็นไปตาม ความต้องการของผู้นำมวลชน โดยใช้การโน้มน้าวจิตใจ ให้เกิดความรัก ศรัทธา คล้อยตาม ดังนั้น ในด้านศาสนา จึงต้องใช้จิตวิทยามวลชนในการสร้างความเชื่อและ ศรัทธา เพื่อชักจูงโน้มน้าวประชาชนให้มีความเลื่อมใส ศรัทธา (มยุรดา สุวรรณโพธิ์, 2557)

จากผลการวิจัยที่พบว่า บุคลากรผู้เผยแผ่ พระพุทธศาสนาต้องมีความสามารถด้านเทคโนโลยีการ สื่อสารสมัยใหม่ เนื่องจากบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธ ศาสนาเปรียบเสมือนครูผู้สอน ดังนั้น จึงต้องอนุรักษ์ วัฒนธรรมไปมาตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม สอดคล้อง กับพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2556) ที่กล่าวว่าผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่จะต้องใช้เทคโนโลยี สารสนเทศและคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือ ให้ประชาชน สามารถเข้าถึงได้ง่ายและกว้างขวางทั่วโลก นอกจากนี้ พบว่า ต้องวางระบบ จัดทำฐานข้อมูลบุคลากร สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ เนื่องจากบุคลากรเป็นปัจจัย สำคัญของการบริหารจัดการเพื่อให้องค์การบรรลุ เป้าหมาย จึงจำเป็นต้องมีข้อมูลพื้นฐานของบุคลากร เพื่อจัดวางอัตรากำลังได้เหมาะสม อีกทั้งสามารถ เพิ่มพูนทักษะ พัฒนาความรู้ ความสามารถและปรับปรุง พฤติกรรมได้ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล (เสนห์ จุ้ยโต และคณะ, 2547, หน้า 151)

จากผลการวิจัยที่พบว่า ต้องส่งเสริมให้ พระสงฆ์ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม - บาลี

เน้นอบรมสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน เนื่องจากเป็น พื้นฐานความเข้มแข็งของพระพุทธศาสนา จึงต้องรักษา พระธรรมวินัยและการศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อให้มี องค์กรความรู้เหมาะสมเพียงพอต่อการถ่ายทอดสั่งสอน ธรรม สอดคล้องกับพระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2556) กล่าวไว้ว่า พระสงฆ์จะต้องให้ความสำคัญ สำคัญกับการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม เพราะ จะเป็นพื้นฐานอันแข็งแกร่งของพุทธศาสนาให้ดำรง สืบไป และพบว่าจะต้องส่งเสริมความสามารถให้แก่ บุคลากร สร้างสถาบันผลิตบุคลากรผู้เผยแผ่ฯ ที่มี มาตรฐาน มีการประเมินสมรรถนะ (Competency) และส่งเสริมพัฒนางานด้านการวิจัยทางพระพุทธศาสนา เพราะการพัฒนาบุคลากรจะต้องดำเนินการพัฒนา ทั้งระบบ อีกทั้งในปัจจุบันปัญหาเชิงโครงสร้างทางสังคม ได้มีการเปลี่ยนแปลงจึงต้องมีการวิจัยทางพระพุทธ ศาสนา เพื่อให้สามารถวางแผนการเผยแผ่ได้เหมาะสม สอดคล้องกับพระมหามงกุฎ ศรีบุญสูง (2550, บทคัดย่อ) ที่ว่าปัจจุบันจะต้องเป็นการเผยแผ่เชิงรุก โดยให้พระสงฆ์ทำงานวิจัยทางพระพุทธศาสนา

7.2.2 ยุทธศาสตร์ด้านหลักธรรม

จากผลการวิจัยที่พบว่า ต้องเน้นเผยแผ่ หลักการละชั่ว ทำความดี และทำจิตใจให้ผ่องใส หลักธรรมขั้นพื้นฐาน หลักศีล 5 หลักการครองตน หลักธรรมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และ หลักธรรมขั้นสูง เนื่องจากเป็นโอวาทปาฏิโมกข์อันเป็น หัวใจทางพระพุทธศาสนา หากบุคคลได้ประพฤติปฏิบัติ ตามย่อมนำมาซึ่งความสุขความเจริญต่อชีวิตและ ครอบครัวสอดคล้องกับนาวาเอกราชต แห่งสิน (2555, หน้า 238) ที่ได้ศึกษาบูรณาการการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาเถรวาทหลังนวยุค (Postmodern) พบรูปแบบ การส่งเสริมด้านเนื้อหา (Content) ยึดตามหลักการ โอวาทปาฏิโมกข์ และหลักการละชั่ว ทำดี ทำจิตใจ ให้ผ่องใส และสอดคล้องกับวงศกร เพิ่มผล (2555, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาศีล 5 มิติอารยธรรมสากล พบว่า

ศีล 5 เป็นหลักของการฝึกฝนตนเองเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ อันเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต นอกจากนี้พบว่าต้องสร้างความเข้มแข็งในการเรียนรู้หลักธรรมให้แก่คณะสงฆ์ เนื่องจากการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมและศาสนทายาท ยังขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดคล้องกับ พระมหาธรรมวราตรีธรมโม (ยศขุน) (2552, บทคัดย่อ) พบจุดอ่อนของการจัดการศึกษาสงฆ์ว่าไม่สามารถเตรียมคนหรือศาสนทายาทให้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทำให้สังคมสงฆ์อ่อนแอและหลักสูตรยังไม่สอดคล้องกับบริบทของสังคม จึงต้องมีการปฏิรูประบบอย่างเร่งด่วน

7.2.3 ยุทธศาสตร์ด้านรูปแบบ วิธีการ

จากผลการวิจัยที่พบว่าต้องเผยแพร่ผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม ประเพณี สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ อินเทอร์เน็ต และเครือข่ายสังคมออนไลน์ ผลผสมผสานการใช้สื่ออื่น ๆ ให้มีความหลากหลาย เนื่องจากเป็นวิถีการดำเนินชีวิตที่สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน ดังนั้น จึงต้องใช้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับพระไพศาล วิสาโล (2552, หน้า 142) ที่ได้แสดงทัศนะว่าการเผยแพร่ยุคบริโภคนิยม ต้องมีวิธีการที่เข้าถึงได้ง่าย และมีความยืดหยุ่น นอกจากนี้ต้องส่งเสริมการปลูกฝังธรรมะผ่านสถาบันครอบครัว เนื่องจากครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม ที่มีหน้าที่ถ่ายทอดให้การเรียนรู้วัฒนธรรมและค่านิยมแก่สมาชิก รวมทั้งกลุ่มเกลาพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพ โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (คณะกรรมการวิจามนุษย์กับสังคม, 2555, หน้า 91) เป็นหน่วยขัดเกลาทางสังคม (Socialization) หากได้รับการปลูกฝังธรรมะ ก็จะมีผลต่อการแสดงบทบาททางสังคมที่ดี (ภิญโญ ทองดี, มปป.) สอดคล้องกับมลชา กระจวีพันธ์ (2555, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ พบว่าการดำเนินชีวิตที่ดีงามของนักเรียนจะสูงขึ้นเป็น

รูปธรรมอย่างยั่งยืน เมื่อครู ผู้ปกครอง ปลูกฝังการดำเนินชีวิตที่ดีงามแก่นักเรียน

7.2.4 ยุทธศาสตร์ด้านการสื่อสาร

จากผลการวิจัยที่พบว่า การใช้สื่อบุคคล โดยพระสงฆ์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง เป็นที่เลื่อมใสศรัทธา ควบคู่กับการสื่อสารผ่านวัฒนธรรมประเพณี และสื่อสารผ่านสื่อสมัยใหม่ เนื่องจากทศวรรษหน้า สังคมไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันเป็นยุคเทคโนโลยีดิจิทัล มีทั้งผู้ที่สันทัดและไม่สันทัดเทคโนโลยี จึงต้องใช้สื่อที่หลากหลาย เพื่อให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้พบว่า ต้องส่งเสริมการสร้างเครือข่ายทางวิชาการพระพุทธศาสนา สร้างความเข้มแข็งทางเทคโนโลยีสารสนเทศ มีคณะกรรมการบริหารจัดการจากหลายภาค เนื่องจากการสร้างเครือข่ายเป็นการบูรณาการทำงานเพื่อให้ทุกภาคส่วนร่วมวางรากฐานในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมพร้อมกับการขับเคลื่อนที่เข้มแข็ง ดังนั้น ภายใต้ข้อจำกัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจทางพระพุทธศาสนา ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ภาษา และเครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ การสร้างเครือข่ายจะช่วยแก้ปัญหาและทำให้มีมุมมองที่หลากหลาย ช่วยให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนา มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นแนวทางเพิ่มความเข้มแข็งในการเผยแพร่หลักธรรมสู่เด็กและเยาวชน ตลอดจนประชาชนได้อย่างทั่วถึง

7.2.5 ยุทธศาสตร์ด้านการสนับสนุน

จากผลการวิจัยที่พบว่า ต้องสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอและทั่วถึง สนับสนุนข้อมูลวิชาการ การจัดตั้งกลุ่มผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนาที่เข้มแข็ง ผลักดันด้านกฎหมายคุ้มครองพระพุทธศาสนา การสร้างเครือข่ายตลอดจนขวัญกำลังใจ และวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือการผลิตสื่อ ที่ทันสมัย การสนับสนุนดังกล่าวสอดคล้องตามทฤษฎีการบริหารจัดการสมัยใหม่ตามหลัก 6 M. ซึ่งมีปัจจัยในการบริหารงานที่สำคัญ 6 ประการ คือ 1. คนหรือบุคคล (Man) ต้องมีคน

ที่ปฏิบัติงาน 2. เงิน (Money) หรืองบประมาณ
เพื่อการบริหารงาน 3.ทรัพยากรหรือวัสดุ (Material)
4. การบริหารจัดการ (Management) เป็นภารกิจของ
ผู้บริหาร ในการผลักดันและกำกับปัจจัยต่างๆ ให้ดำเนิน
ไปได้จนบรรลุเป้าหมายของหน่วยงาน 5. เครื่องจักร
อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในสำนักงาน เทคโนโลยี
(Machine) ซึ่งเป็นปัจจัยเอื้อต่อประสิทธิภาพในการ
ทำงาน และ 6.ขวัญและกำลังใจของบุคลากรในระบบ
(Morale) (อัจฉริยาภร กิงการ, มปป) นอกจากนี้
ยังสอดคล้องกับทฤษฎีแรงสนับสนุนทางด้านสังคม
(social support) ที่แคพเพลน (Caplan, 1976 อ้างถึง
ใน เบญจมาศ สุขศรีเพ็ญ, 2550, หน้า 39 - 42) ได้กล่าวว่
การสนับสนุนทางสังคมอาจอยู่ในรูปของ ข้อมูลข่าวสาร
เงิน กำลังงานหรือทางอารมณ์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ
ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ในเชิง นโยบาย

1.1 ควรนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ในวางแผน
การดำเนินงาน ตลอดจนจัดทำคำของบประมาณ
สนับสนุน หรือเสนอรัฐบาลกำหนดนโยบาย เพื่อการ
ส่งเสริมพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

1.2 ควรส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธ
ศาสนาให้ครบทุกองค์ประกอบในกระบวนการเผยแผ่

1.3 ควรผลักดันด้านกฎหมาย เช่น
กฎหมายความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ให้มีผล
ใช้บังคับอย่างแท้จริง การผลักดันนโยบายให้การเผยแผ่
พระพุทธศาสนาเป็นวาระแห่งชาติ

1.4 ควรทบทวนแนวทางหลักเกณฑ์
การจัดสรรงบประมาณอุดหนุน เพื่อให้ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น
รวมทั้งส่งเสริมให้ภาคเอกชน หน่วยงานองค์กรอื่น ๆ
เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาว่าในการเผยแผ่ทั้ง
5 ยุทธศาสตร์ ยุทธศาสตร์ใดมีความสำคัญที่สุด และ
หากเน้นยุทธศาสตร์นั้นแล้วจะมีผลต่อยุทธศาสตร์
ด้านอื่น ๆ หรือไม่

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยโดยใช้เทคนิค
และระเบียบวิธีการวิจัยอื่น ๆ ที่หลากหลาย และจำเพาะ
เจาะจงในแต่ละองค์ประกอบ เช่น การวิจัยตัวบ่งชี้
รูปแบบ วิธีการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิผล
ตัวบ่งชี้สำคัญที่สะท้อนความเป็นนักเผยแผ่พระพุทธ
ศาสนา การวิจัยรูปแบบการพัฒนาศักยภาพบุคลากร
ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา สัมฤทธิ์ผลในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาในกลุ่มเด็กและเยาวชน คุณลักษณะของ
พระสงฆ์และฆราวาสที่มีผลต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา

2.3 ควรมีการศึกษาหลักสูตรการเผยแผ่
หลักธรรมที่เป็นมาตรฐานเหมาะสมกับผู้เรียนการศึกษา
หลักสูตรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับ
กลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน และศึกษารูปแบบ วิธีการ
เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยสถาบันครอบครัว

2.4 ควรมีการศึกษาหลักสูตรสำเร็จรูป
ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาศักยภาพผู้เผยแผ่พระพุทธ
ศาสนาในทศวรรษหน้า

2.5 ควรมีการศึกษาแนวทางการปฏิรูป
การศึกษาสงฆ์ เพื่อพัฒนาศักยภาพศาสนทายาท

บรรณานุกรม

- แก้ว ชิตตะชบ. (2559). **บทสัมภาษณ์เรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. ณ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. เมื่อวันที่ 23 เดือนมกราคม 2559
- คณะกรรมการวิชามนุษย์กับสังคม. (2555). **มนุษย์กับสังคม**. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธีรพงษ์ มหาวิทยาลัย. (2555). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559)**. กรุงเทพมหานคร : เดอะบุคส์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546). **การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)**. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้ว.
- พระไพศาล วิสาโล. (2552). **พุทธศาสนาในอนาคต**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์โกลด์คิมทอง.
- เสน่ห์ จัฏโฑและคณะ. (2547). **การจัดการทรัพยากรมนุษย์ หน่วยที่ 4**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช.
- ณัฐการ บุญรักษา. (2557). **การบริหารสถานศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8**. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาธรรมมรุต อริยธมโม (ยศขุน). (2552). **แนวทางการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน**. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์ดุสิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหามนตรี ศรีบุญสูง. (2550). **แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2551-2560)**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระมหาสุริยา วรเมธี และคณะ. (2556). **ศึกษาแนวคิดและหลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา**. ผลงานวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เพชรพิบูล ณ นคร. (2555). **ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต คณะธรรมทูตในประเทศสหรัฐอเมริกา**. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์ดุสิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มลชา กระวีพันธ์. (2555). **การประยุกต์หลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตที่ดั่งมาของนักเรียนระดับชั้นปีที่ 4 อำเภออ่อนพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช**. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์ดุสิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- รชต แห่ลงสิน. (2555). **บูรณาการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทด้วยเทคนิคหลังนวยุค**. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์ดุสิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วงศกร เพิ่มผล. (2555). **ศีล 5 : มิติอารยธรรมสากล**. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์ดุสิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพยับ ปญญาโร. (๒๕๔๘.). **คำวิพากษ์และข้อเสนอแนะร่างยุทธศาสตร์การเผยแผ่**. สืบค้น 5 พฤษภาคม 2557, จาก <http://www.newworldbelieve.net/index>.
- เบญจมาศ สุขศรีเพ็ง. (2550). **ทฤษฎีแรงสนับสนุนทางสังคม (Social Support Theory)**. สืบค้น 7 กันยายน 2558, จาก <http://www.gotoknow.org/post/115753>

- พระธรรมโกศาจารย์. (ประยูร ธรรมจิตโต). (2556). **พระพุทธศาสนาในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน**. สืบค้น 13 ธันวาคม 2556, จาก <http://www.dhammadham.org>
- มัลลิกการ แก้วเกิด. (2558). **84000 พระธรรมชั้น**. สืบค้น 23 มิถุนายน 2561, จาก <http://www.gotoknow.org>.
- ภิญโญ ทองดี. (มปป.). **ครอบครัวและสถาบันครอบครัว**. สืบค้น 23 มิถุนายน 2561, จาก <http://www.human.cmu.ac.th>.
- มยุรดา สุวรรณโพธิ์. (2557). **จิตวิทยามวลชน**. สืบค้น 23 กุมภาพันธ์ 2560, จาก <http://www.Thainfamilylink.net/web/node/75>
- สมชาย วรภิเษมสกุล. (2554). **ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี**. สืบค้น 9 ธันวาคม 2561, จาก www.udru.ac.th
- อัจฉริยาภร กิ่งการ. (มปป.). **องค์ประกอบแบบ 6 M**. สืบค้น 9 ธันวาคม 2561, จาก autchariyaporn.blogspot.com
- John W. Best. (1970). **Research in Education**. Englewood Clift. New Jersey : Perntice Hall In